

REAL ACADEMIA GALLEGA

UN CASO DE LYCANTROPIA (O HOME-LOBO)

DISCURSO LIDO O DÍA 25 DE FEBREIRO DO 1919
NA SÚA RECEPCIÓN PÚBLICA, POR

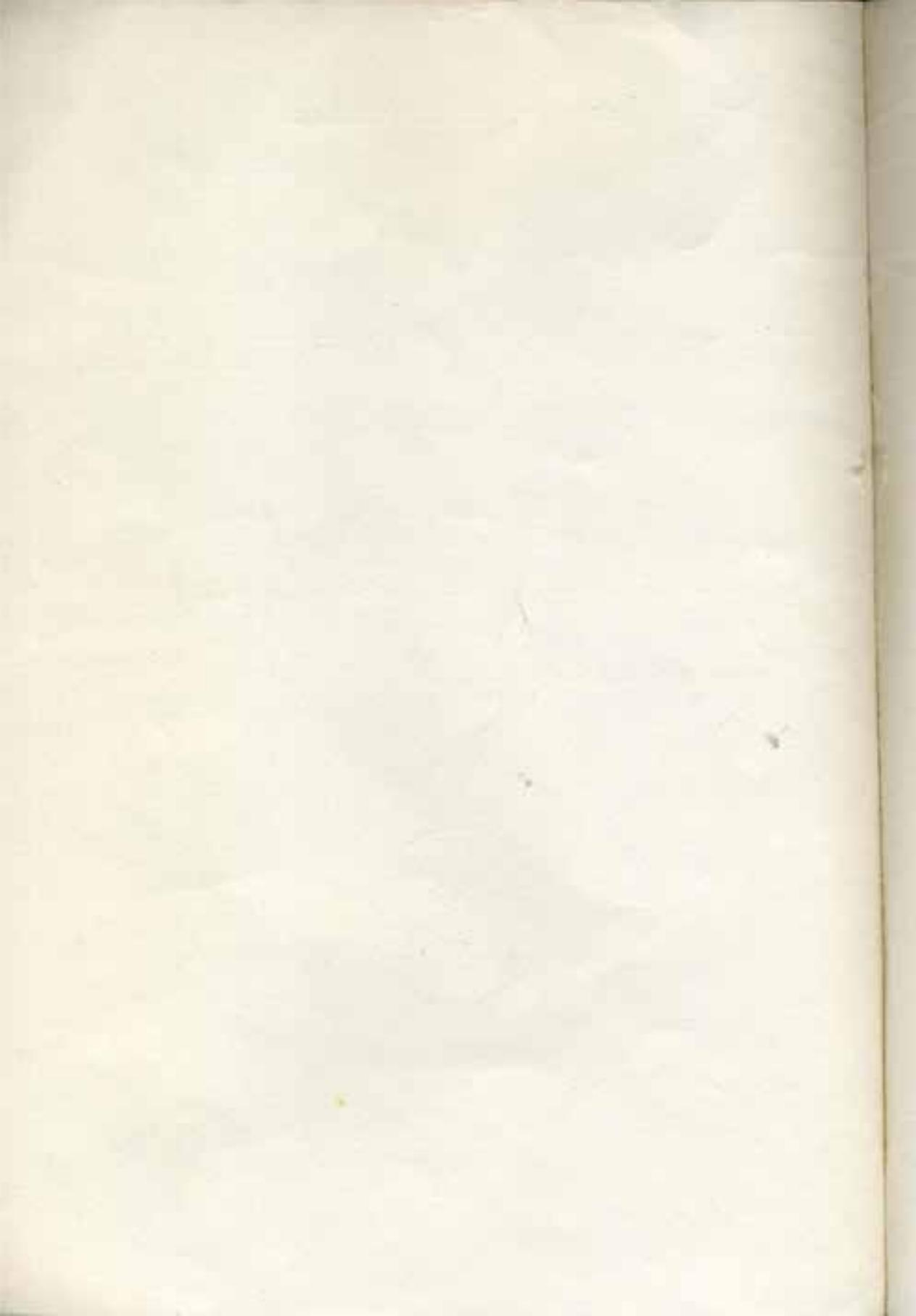
DON VICENTE MARTÍNEZ-RISCO AGUERO

E RESPOSTA DE

DON RAMÓN CABANILLAS ENRÍQUEZ

EDITORIAL MORET
A CRUÑA

ESTUDIOS DE LINGÜÍSTICA
y LITERATURA

EDWARD

UN CASO DE LYCANTROPIA
(O HOME-LOBO)

UN CASO DE TUMOR
DE MAMMA

R. 2562

REAL ACADEMIA GALLEGA

UN CASO DE LYCANTROPÍA (O HOME-LOBO)

DISCURSO LIDO O DÍA 25 DE FEBREIRO DO 1929
NA SÚA RECEPCIÓN PÚBLICA, POR
DON VICENTE MARTÍNEZ-RISCO AGÜERO
E RESPONDA DE
DON RAMÓN CABANILLAS ENRÍQUEZ

EDITORIAL MORET
A CRUÑA

1971

BAN
1482

LIBRERIA AGUILAR EDITORIAL

EN CASO DE INCENDIO (O FOGO)

NO SE PUEDE SALIR POR EL FOGO
NI SE PUEDE INTRODUCIR AL FOGO

NO SE PUEDE INTRODUCIR AL FOGO
NI SE PUEDE SALIR POR EL FOGO

NO SE PUEDE INTRODUCIR AL FOGO
NI SE PUEDE SALIR POR EL FOGO

LIBRERIA AGUILAR

DEPÓSITO LEGAL: C - 47 - 1971

Imp. MORET - M. de Amboage, 16 - La Coruña, 1971

DISCURSO
DE
DON VICENTE MARTINEZ-RISCO AGÜERO

DIRECÇÃO

DE

DOU AGENCIA MAFALDINO-MCCO VIEGAS

... a súa obra, que é unha das mellores de Galicia, e que non se pode comparar con nenhuma outra. A súa obra é unha das mellores de Galicia, e que non se pode comparar con nenhuma outra. A súa obra é unha das mellores de Galicia, e que non se pode comparar con nenhuma outra.

Señores académicos:

N-iste istante da mais grande solenidade pra min, en que vou ser recibido ante vós, embárganme a un tempo a ledicia e o temor. Me non coido merecente da honra que me quixéchedes facer, e penso que si me chamáchedes pra encher un posto na vosa douta asambreira, foi ollando mais ben qu'à miña cativa obra feita, ó labor que, mirándome con bos ollos, agardades qu'ainda podo facer, e que quixéchedes premiar por adiantado, pra me dardes azos pr'emprendelo, e pra m'obrigardes ainda mais a consagral-a miña vida inteira ó estudo e ó servizo da cultura galega.

E como isto é o qu'eu penso, non atopo millor xeito de vos amostrar a gratitudde que vos debo, qu'o de repetir n-iste istante d'especial transcendenza da miña vida, sabendo qu'elo axuntará-me ainda mais a vós na sagra comunión do Ideal, o meu xuramento d'eterna fidelidade á Pátrexa galega, á Fala galega, á Cultura galega.

* * *

Veno ademais ocupal-o sitio a qu'en vida deu groria un home ilustre, un home que deixou nas nosas letras e nas investigacíos históricas da nosa Terra, un valeiro qu'eu endexamáis poderei encher dinamente.

Don Francisco Tettamancy e Gastón, aquil bon obreiro da Grande Obra, aquil eruditio esculcadour da verdade, aquil vello con curazón de neno, ateigado d'amor á Terra e de xenerosos sentimentos d'irmandade, deixou unha lembranza qu'endexa-

máis ha de ser esquecida. Somentes repitindo verbas d'Antón Villar Ponte, podería eu falar do curazón bondadoso e san «que xamáis tivo espiñas», de don Francisco Tettamancy. Mais eiquí é a obra a que nos deb'ocupar.

A obra histórica de Tettamancy, de caraute principalmente monográfico danos o mais baril da sua persoalidade. No seu estudo da *Torre de Hércules* —a derradeira obra que pubricou— esgotou canto hai do sonado Faro Brigantino, unha das Sete Maravillas de Galiza qu'enumerou o P. Feixóo, e que, xuntamente co-a Tumba do Apóstolo, caraiterizan a Galiza nos mapas medievás, dándolle na Europa carta de fidalguía, com'as duas pezas mais honorábeles do noso brasón.

Na *Historia comercial de La Coruña* pón mau n-un orde d'inquéritos eiquí ben pouco adoitados, e de cuia urxencia deca-támonos agora, coma son os d'historia social e económica. Foi pol-o tanto n-esto Tettamancy un precursor, e á sua obra hemos ir no futuro moitas vegadas, en demanda de datos e de guieiro que nos leve por ises camiños virxes se non fora il.

En *Britanos y Galos* estuda un episodio da nosa historia que o é tamén da historia universal, cand'a iste recuado recanto da terra, chegaron os cás da Graciosa Maxestade, dos cazadores de casaca bermella, faguer montería nos lobos da manada do Gran Corso.

Estudou tamén a persoalidade d'outro sabio que temos algo esquecido: *Victor Said Armesto*, o ilustre rebuscador dos tesouros da nosa literatura medieval e da nosa literatura popular.

Polo derradeiro, foi Tettamancy o historiador da nosa *Revolución de 1846*, salvou do esquecemento o proceso dos mártires do Carral, e soupo dar a aquil acontecemento, envolto en escuridás na sua xénese, unha sinificación que en acordo incosciente co mais moderno senso da historia —senso que xa presentiran os románticos— o común sentir galego fixo simbólica.

Coma poeta, Tettamancy ten en *Enredadas* a espontaneidade humorística e aldeán dos nosos oitocentistas, no cual foi coma debía, home do seu tempo, e cecais aquelo seña, no feito, a sua millor obra poética; mais logo, en *Diego de Samboulo* entra na devesa broceliándica da leenda, e por fin, o home cheo do senso da tradición e da historia, volve no *Castro de Cañás* e en *Boicentral*, que pubricou inzados de notas eruditas. Pode

que no feito, non señan estas tan boas com'as *Enredadas*; sono en troques na intención poética.

Efeitivamente; Tettamancy n-isos poemas, vai en precura da vella, da esencial tradición bárdica, que vivira na musa de Pondal. Tettamancy era un celtista; coñecía ben os outos feitos de Cuchulainn, o Héroe de Ulster, o roubo das vacas de Cooley, e as trasformaciós de Friuch, gardián dos porcos de Bodb, rei dos espíritos de Munster, e de Rucht, gardián dos porcos d'Ochall Ochné, rei dos espíritos de Connaught. Sabía todo esto e moito mais, pois leera todo esto e escribiase con moitos sabios celtistas de Francia, Bretaña, Ingraterra e Irlanda. E sabía a importancia qu'esto ten pra nós, as grandes verdades que s'acochan nas tradições da nosa grande e vella raza, e sabía que na cencia dos Druidas está a luz. E, coma tod'o que siente no íntimo o galeguismo, era panceltista.

Tettamancy era, craro está despóis do que vai dito, nazionalista galego. Era dos bos e xenerosos. Prendera n'il hai tempo a ideia salvadora, e atopouse antr'os fundadores da Irmandade da Fala, réplica galega da Liga Gaélica irlandesa, e asina axudou a dar nacencia e prestou colaboración despóis, ó mais poderoso movemento que na nosa Terra se ten producido pra espertal-a concencia histórica e social, recramal-os direitos inalienábeles de todo pobo, e crear unha cultura racial. Movemento ó que ninguén pode dubidar que se debe a autual renacencia literaria e científica de Galiza, polo cual a data do 18 de maio do 1916 ha quedar pra sempre com'a data inicial d'unha nova era gloriosa na nosa historia.

Xa il o deixou dito, en verbas accesas d'espranza, no remate do seu estudo en col de Said Armesto:

«Proseguide na gran obra de que nos falou Faraldo, petando con man forte na alma colectiva da nosa patria para que acabe d'espertar axiña do sono en que está debruzada e do que comenza xa a espareixer polo milagre da nosa meiga fala, virada en arma de combate e propaganda polos nosos elocuentes e cultos oradores. Enxérgase polo horizonte as raiolas d'unha nova alborada de redención; e cegos serán os que non vexan que Galiza aspira a ela. Poñamos, pois, fe e esperanzas nas enerxías da raza, e o porvir será noso...»

Eiquí veño eu agora ocupal-o seu posto. A falla de méretos com'os d'il, tráyovos o mesmo espírito e o mesmo ideal.

* * *

S'escollin pra me presentar diante de vós un tema folk-lórico, señores Académicos, tiven pra elo fondosísimas razós. Responde ós meus principios filosóficos.

Sabemos hoxe qu'un pobo, unha nazonalidade é no cume e no fondo, unha tradición cultural, unha alma. Unha tradición cultural ten com'outro ser calquera, unha curva da vida; no arco que rube, a cultura medra, as creaciós son enxebres; no arco que baixa, a cultura mistúrase e en lugar de crear, remeda; de que chega ó fondo, detense e dorme. O estado de decadenza da cultura é a civilización. A civilización, puro artifizo de formas mecánicas, sabias e perfeitas, mais valdeiras e mortas, non pode xa crear, e en troques espállase. No seu espallamento vai matando unha por unha as formas vitás e orgánicas da cultura, atuando onde pode as suas fontes vivas. A tradición enxebre vai tendo que recuar das vilas ás aldeias, dos meios superiores ós incultos. Veleiquí os feitos que todos temos diante dos ollos.

Mais as culturas dormen e non morren, e diante da ameaza da barbarie qu'a civilización trai necesariamente atrás de si, asegún nos enseña a historia, algúns pobos reaicionan e queren reconqueril-a sua y-alma.

Istes movementos de reaición vital, danse primeiramente nas élites, nos meios de superior cultura; mais si queren buscal-a tradición, téñena qu'ir buscar nos chamados incultos, principalmente nos labregos, na caste menos mistificada.

Incoscentemente ó principio, os nosos oitocentistas voltáranse xa car'os labregos. Nós hoxe, hémolo faguer d'outro xeito.

Non quixera eu de ningún xeito, que nos meus escritos estiveran os usos e as créncias do pobo galego, catalogados con friaxe e distancia com'as fichas d'un arquivo ou os ouxetos mortos d'un museo. Quero que vivan en min e nos que me lean e m'escoiten, coma viven ou viviron nos peisanos.

Quero chegar a tel-a mesma fe sinxela, a mesma piedade, os mesmos sentimentos, as mesmas ideias, ainda as mesmas supersticiós qu'iles teñen. Qu'eu penso ainda qu'ai no fondo de

todo iso unha concepción do mundo tan coherente pol-o menos, e se cadra moito mais certa qu'esas en qu'os homes de cencia non rematan de se poren d'acordo.

UN CASO DE LYCANTROPIA

Alá pol-os anos de 1852 ó 1854, chamou moito a atención da xente, dentro e fora de Galiza, e ainda ben lonxe, a causa que lle formaron no xusgado d'Allariz a Manuel Blanco Romasanta, a quen chamaban o *home do unto*. Iste proceso ten tanto precisa pra ferir o maxín dos homes, e garda unha semellanza chocante co-esas soadas causas por crimes estranos, que se soLEN dar en Francia en todolos tempos, mais con especialidade diante das cortes do antigo réxime. Unha causa com'a do dulceiro Miquelón, ou a da Marquesa de Brinvilliers, no tempo antigo, ou as de Jack o Estripador ou Troppman, nos modernos; e n-outras cousas, lembra tamén os procesos de feiticería. Por outra banda; o ter atraguido xa d'aquela a opinión científica ou pseudo-científica, dalle ainda intrés. O certo é qu'esta causa preséntanos diante unha chea de probremas referentes a todalas ramas da cencia, e que n-ela, por onde queira apálpas-o misterio. A xurisprudencia e a lóxica, a meiciña legal e a psiquiatria, a metapsíquica e o ocultismo, a mitoloxía e o folk-lore, teñen que ser chamados a capítulo, e marcan diferentes aspectos pr'estudarmolos feitos d'un home raro e misterioso qu'a xustiza condenou a morte.

Que caste d'home era iste? Imolo ver, botando mas das fontes mais auténticas que temos da sua vida: a *Reseña da Causa* (1), pubricada polo seu defensor na Audiencia da Cruxía, don Manuel Rúa Figueroa, e a tradición oral, ainda non moi lonxana dos feitos, e recollida na vila d'Allariz, de xente emparentada e achegada dos qu'interviron na Causa.

(1) *Reseña de la causa formada en el Juzgado de 1.º Instancia de Allariz, distrito de La Coruña, contra Manuel Blanco Romasanta, el hombre lobo, por varios asesinatos*, ordenada y publicada por R. F. Madrid, imprenta de la viuda de don Antonio Yenes, Plaza del Progreso, núm. 13. 1859.

Pois Manuel Blanco Romasanta nasceu no ano 1810, no lugar do Rigueiro, freguesia de Santa Baya d'Esgos, a unhas duas leguas e meia d'Ourense e tres d'Allariz. Con seguranza que foi xa de pequeno cando deprendeou a facer cordas e peneiras, que é traballo que s'adoita n-aquela terra, ond'os homes son cordeiros e peneireiros, com'en Nogueira de Ramuín paragüeiros, e n-outros lados cesteiros, amolanchís ou calquera outra cousa, asegún esa espezalizazón xeográfica dos oficios ou mesteres que tanto hai na terra de Galiza. Moitas mais cousas deprendeou ainda o Manuel, pois seica era home de curiosa abelencia pra toda sorte de traballos, asi de home coma de muller, anque semella qu'o pirmeiro mester qu'exerceu foi o de xastre, que na consideración dos nosos peisanos, ven ser cousa intermeia ante muller e home... Logo foi peneireiro, cordeiro e cocíñeiro, e por fin, facendo como facian outros moitos da parte d'Esgos, andivo c'unha tenda por Castela e Portugal, non sei dende cando, anque con seguranza dend'enantes do 1839, pois asegún conta, foi iste ano, cando lle pegou o mal... Vendía panos da cabeza e d'atar atrás, qu'iba mercar a Chaves ond'o señor Francisco Morais e ond'o señor Domingos da Rua Dereita, e outras cousas, que mercaba por eixemplo en León, na tenda de don Manuel Sardo e Compañía. No ano de 1843, tiña a tenda nos pobos de Pardavé e Manzaneda, e alí foíno embargar un ministro de León, por débeda que tiña co señor Sardo. D'aquela parez qu'o víu unha taberneira de Brañuelas; levaba cirigolas, calcetas brancas de lá, camisa, pano encarnado á cabeza e manta ó lombo, e despois capa bermella, chapeu calañés, e levaba un cabalo alazán tostado con estrela branca na frente, aparellado e con alforxas. Acusárono da morte do ministro e o xues de Ponferrada condenouno en rebeldía a dez anos de presidio con retención e costas, en 10 de outono de 1844.

N-iste mesmo ano, ou no seguinte, aparez Manuel Blanco en Rebordechao, concello de Vilar de Barrio, na caída da serra de San Mamede. Ali fixose querer da xente. Pirmeiro serviu na casa d'Andrés Blanco e logo púxose a parte. Fiaba, calcetaba, cardaba na lá, facía mandiques e axudaba d'outras sortes ós vecíños co-as suas moitas abelencias, facendo oficios tanto de muller coma d'home pois, coma dixemos, a todo lle daba xeito. Amosábase con todos homilde, cariñento e ben criado, un pouco

mariquiteiro e temeroso. Amostraba sobre todo ser home de moita relixión e caridá; axudaba ó abade, qu'o quería moi, e mais ó sacristán, guiaba o rosario na misa e daba esmolas. Ainda saía co-a tenda, iba pra Portugal mercar xéneros e ás vegadas vendía no pobo panos da cabeza.

Andaba d'aquela pol-os 35 anos e campaba ben; moreno craro, ollos castaños, cabelo negro, ollar doce, falangueiro, xeitoso, agudo e formal. Co-isto todo engayolou a unha muller casada, separada do home, que vivía en Rebordechao. Chamábase Manuela Garcia e tiña unha filla natural chamada Petronila. O Manuel meteulles na chola que se foran co-il pra Santander, qu'as iba meter a servir en casas de cregos onde habían estar moi ben. E marcharon as duas co-il; e non voltaron; mais o Manuel cando viña d'alá traguía cartas d'elas dicindo qu'estaban moi satisfeitas. Pol-o ano de 1847, levou tamén a unha irmá da Manuela, chamada Benita, pra servir en Santander c'un amo moi rico, perto da irmá; a Benita levou co-ela un fillo de dez anos chamado Francisco, e nin voltou nai nin fillo. En 1850 levou á Antonia Rua, de Rebordechao, co-a sua filla Pelegrina e tampouco deron volta. A Antonia deixaba unha filla, Maruxa; o Manuel recolleulla e tivo co-il dazaoito meses coma si fora filla e tratouna moi ben; mais despois levouna pr'ond'a nai. Tamén levou o mesmo ano a un rapaz, sobriño da Manuela e da Benita e pr'o outro ano levou á nai do rapaz. Ainda quixo levar a outros, pois dos que co-il foran viña decindo qu'estaban moi ben, servindo en moi boas casas.

Mail-a xente emprincipiou a desconfiar. Principiaron a dicir qu'o Manuel Blanco levaba ás mulleres engañadas, qu'as metía na serra, matábaas e sacáballes o unto pra ilo vender ás boticas de Portugal onde llo pagaban a peso d'ouro. Entón o Manuel desapareceu de Rebordechao e marchou pra Castela, c'un pasaporte con nome suposto que ll'expediron en Villeriño de Conso, gracias a un certificado falso que levaba. Esto foi antre nadal de 1851 e o febreiro de 1852. Iste ano andivo na sega na vila de Nombela do partido d'Escalona.

Ali descobrirono tres segadores do partido de Verín qu'o denunciaron e o alcalde de Nombela mandouno prender. Il dixo que se chamaba Antón Gomez, natural e veciño de Nogueira de Monterramo, de 43 anos, viudo e d'oficio tacholeiro.

Ademais do pasaporte falso, levaba no bolso unha bula da Santa Cruzada e unha copra de namorados.

Trouguérono pra Allariz, e ali confesou. Non eran somentes os crimes que ll'apuñan; eran moitos mais, catro pol-o menos: unha rapaza qu'iba á feira de Viana, en As de Xarxes; unha muller preto de Chaguazoso; un rapaz que gardaba o gado entre Prado Albar e Chaguazoso e unha vella preto de Fornelos... Con pasmo dos da curia, Manuel Blanco Romasanta, non somentes confessaba os seus crimes, senón que s'acusaba d'outros que lle non apuñan. E eiqui aparez o misteiro.

Efeitivamente, había trece anos que Manuel Blanco Romasanta se sentira ferido d'unha estrana e espantosa doença. Manuel Blanco Romasanta, de cando en cando, volviase lobo... E isto era por mór d'unha maldición, d'unha fada que lle botaran. Il non sabía quen o maldizoara, se foron os pais, se foi a sogra, se quen foi. O acaso é que de súpito escomenzou a sentir un forte degoro de sangue e de morte; desexaba ardientemente faguer unha morte co pirmeiro que se lle presentara. Os seis meses d'esto, estando na serra, no val do Couso, atopou dous lobos e d'aquela volteuse lobo il tamén. Andivo co-iles catro ou cinco días e ó cabo volveron tomar todos tres figura de cristaos; entón coñeceu ós outros dous, qu'eran dous valenciás, un chámabase don Genaro e o outro Antonio, qu'había tempo tiñan a mesma disgracia. Entón convenceuse o Manuel de que tiña a fada e dende aquela, unhas vegadas soilo, outras cos compañeiros, fixo as mortes todas que confesou. Cando lles pegaba o mal espiáñanse ata quedar en coiros, botábanse no chao, revolvéndose na terra e ergúfanse en figura de lobos, e d'aquela guisa acometían e devoraban a quen fose, co-as poutas e cos dentes, sen se valeren d'outra arma nengunha, e comían o corpo da vítima, sen deixaren mais qu'os ósos. Despoixas, unhas vegadas volvíán tomar aixiña figura de persoas; outras andaban de lobos por oito días e mais, o menos dous, anque don Genaro chegou a andar de lobo quince días. E no tempo qu'andaban de lobos perdían o uso da razón, mais non a memoria nin a coñecencia, e non tiñan medo ningún porque ben sabían que por mór da fada, nonos podían nin coller nin ferir, de modo e de maneira que nas diferentes corridas que deron no val do Couso, non poideron coller ó don Genaro qu'andaba nelas en figura de lobo, e

ainda os tres xuntos estiveron n'outra sen que recibiran mal nengún. E ainda, todal-as veces que s'atoparon e mataron xente xuntos, foi por casualidade e non porque se puñeran d'acordo e indo xa cando se xuntaban en figura de lobos as mais das vegadas.

Mais de que voltaban ó seu estado natural e apariencia de cristaos e co-elo ó uso da razón perdida, e se lembrraban do que fixeran sendo lobos, todos tres púñanse a chorar con moita pena, especialmente don Genaro amostraba moito sentimento.

Pol-o derradeiro, a Manuel Blanco Romasanta concruiuulle a fada o día de San Pedro de 1852, asegún il coñecía por deixar de sentir os desexos de matar e entroques principiar a ter medo.

E non somentes confesou isto todo, senón que guiou ó xusgado a varios sitios da serra de San Mamede, qu'era ond'il mataba a xente, como á Mallada Vella e Acibeiros da Redondela, ond'apareceu unha calivera de muller qu'il reconñeceu coma da Manuela Garcia ou da sua filla Petra, e ó Corgo do Boi, and'apareceu no sitio qu'il dixo un óso da pelvis d'outra muller que poidera ser a Benita García. Cand'amostraba o sitio onde matou á pequena Maruxa Rua qu'il tivera ano e medio na casa coma filla, choraba e refería como a rapaciña chea de medo lle pedía por Dios que non-a matara, mais il volvese lobo e cumpriu o que lle mandaba seu triste sino.

Por certo que indo nun d'estes recoñecimentos, e achándose unha noite recollidos il e mais a xustiza nunha casa, non sei que lle dixo un dos escribanos qu'il respondeu: —«Ay si me volvera lobo!» Daquela o xuez colleu unha pistola e díxolle: —«Pois anda, estrévete a volverte lobo!» ó que respondeu o preso: —«Ay, señor, si me volvera lobo non había bala que me matara!».

Na cárcel andaba alforxado c'unha muradana e entretiña o tempo fiando. Tamén namentras fiaba trás da reixa, tapaba a face c'un pano e por unha moeda de dous cartos erguía o pano pra deixala ver...

Seguiron as autuacíós da causa e informaron longamente os facultativos d'Allariz. Din estes señores que: «Manuel Blanco es un hombre de 43 años; cinco pies menos pulgada de talla, tez moreno claro, ojos castaño claro, pelo y barba negros, semi calva la parte superior de la cabeza; fisonomía nada repugnan-

te y sin rasgo característico; mirada ya dulce y tímida, ya feroz y altiva y forzadamente serena; pulsa 62 por minuto; temperamento bilioso-nervioso sin exageraciones ni predominio notable de aparatos, y aún el de tejidos es tan suave, que a duras penas se reconoce; coincide con formas regularmente desarrolladas, y una salud floreciente, nunca desmentida... En su discurso nótase consecuencia, precisión, buen juicio y desconfianza; se advierte en él penetración, tacto y talento naturales y superiores a su condición... El óvalo de capacidad que se extiende de la frente al occipucio marchando por las sienes, es de 22 pulgadas; el de la cara de 23 y 9 líneas; las apófisis mastoides distan un arco de 9 pulgadas; el ángulo facial abre 82°, efecto del abultamiento de los senos frontales bastante pronunciados en este sujeto... Se advierte también un resalte no muy considerable en la porción escamosa del temporal». Entran logo co eisame frenológico que dá: «Sagacidad comparativa; educabilidad; penetración metafísica; habilidad mecánica y adquisividad». E concruyen que Manuel Blanco Romasanta era un home normal e responsábele.

Estimáronlle probados nove homicidios, pois os outros que confessou apareceu que foran feitos polos lobos, e o xuez condenouno a morte en 6 d'abril de 1853. A causa foi remitida en consulta á Audiencia da Cruña, e ali o fiscal tivose que faguer cárrego do primeiro e peliagudo probrema que se presentaba: o problema lóxico-xurídico.

Efeiticivamente; abonda a confesión qu'il fai pra ll'apór a Manuel Blanco Romasanta a morte de nove persoas, das que está probado que desapareceron das suas casas, mais non que morreran de morte violenta, nin xiquera que morreran? A resolución que se dea a este probrema fai cambiar o pranteamento dos demás, porque eiqui trátase dos feitos. Pra escrarecelos feitos, a crítica histórica e a crítica xudicial sirvense dos mesmos fundamentos lóxicos e psicológicos, e a críteca histórica d'hoxe ten dereito a revisal-a críteca xudicial d'onte.

A confesión no criminal, lle non dan os tratadistas, embora as circunstancias psicológicas varien, mais valor qu'a outro testemuio calquera; a esperenza amostra qu'houbo quen s'acusou falsamente. Pois iste é o criterio sostido pola defensa de Manuel Blanco Romasanta; a confesión non proba o feito; o corpo

do delito falta; os ósos atopados na serra podían non ser das supostas víctimas do acusado; Manuel Blanco Romasanta era un tolo que se creeu convertido en lobo, e acusouse de crimes que non cometera mais que no delirio do seu maxín; en catro casos así resultou probado. Fose non fose, a Audiencia estimou estas razós e sentenciou condenando en nove de Santos de 1853 a Manuel Blanco Romasanta a cadea perpetua por roubo e detención ilegal.

Pendente a causa ainda n-esta instancia, intervén no asunto o profesor Philips. O asunto collera aire, e os papeis falaban d'il dándolle moito espazo. O tal señor Philips estaba d'aquela n-Arxe, ond' espricaba a sua descoberta: a *Electro Bioloxia*, que non era outra cousa qu'o hipnotismo, somentes que n-aquiles tempos de superstición científica, todo efecto misterioso apúñaselle á electricidade, sorte de mítico prestixio ou poder que viña ser na mente dos científistas o qu'o *mana*, de que logo falaremos, na mente dos salvaxes. O profesor Philips estaba dando un curso de leuciós con experimentos dos que falaba moito a imprensa. Unha das cousas que facía era trasformar un home en lobo furioso, «es decir, presentando los apetitos y las inclinaciones de esta fiera». O profesor Philips escribeu ó ministro de Gracia e Xustiza, afirmando que Manuel Blanco Romasanta estaba atacado de lycantropía e era polo tanto irresponsábele; qu'ise estado podiase producir artificialmente mediante a sua descoberta e ofreciase a realizar as esperencias precisas pra probalo. Acompañaba un número de *El Akbar*, xornal d'Arxe onde reseñaba unha sesión en qu'un mozo trasformouse en lobo furioso.

Veleiquí propostos de súpeto os tremendos probremas que nos presenta a estrana vida de Manuel Blanco Romasanta: o probrema médico-legal e o probrema metapsíquico. O cual non sirveu de ren, porque interposto o recurso de súplica e apesar da fermosa defensa que fixo don Manuel Rua Figueroa, sostendo os pareceres xa indicados, a Sala enmendou a sentenza de segunda instancia e confirmou a do xusgado d'Allariz, condenando a Manuel Blanco Romasanta a morrer no garrote. A raiña indultouno por Real Orden de 13 de mayo de 1854, conmutándolle a pena pola inmediata inferior.

Tirándonos fora do asunto xudicial, imos ver as derivaciós

científicas. Manuel Blanco Romasanta ¿era un lycántropo? ¿Qué é o que é un lycántropo nas tradicións populares? ¿Qué é un lycántropo na psiquiatría? ¿Qué é na metapsíquica e no ocultismo?

A LYCANTROPIA NAS TRADICIOS POPULARES

O lycántropo é o home que se volve lobo. Com'esprixa o Padre Feixón, o nome «compónese de dos voces Griegas *Lycos*, y *Anthropos*, la primera que significa *Lobo*, y la segunda *Hom-bre*... Los que padecen tan estraña demencia, en todo procuran imitar las acciones y modo de vivir de aquellos brutos, en cuya especie se juzgan comprendidos. Los que se imaginan Lobo, se retiran a los montes, persiguen los ganados, matan las reses, y las comen crudas». O lycántropo en galego chámase *lobis-home* e ás vegadas por confusión *lubicán*. A tradición é coñecida, estesa e vivaz en Galiza e Portugal.

Hay poucos anos, no 1924, iban dous homes pol-a estrada de Castela car'a Xinzo, baixando pol-a costa da Fontela, perto de Piñeira d'Arcos, mesmo entrando na Limia, e saíllles un lobo ó camiño, eso qu'ainda era día. En toda aquela terra e ainda n'Ourense falouse moito d'aquello, porque había tempo que se non lembraba qu'andiveran os lobos tan bastos pra baixaren á estrada, e mais tan pasaxeira com'aquela é. Un dos homes levaba unha carabina cargada e ó ver o lobo quíxolle disparar, mais o tiro non saleu. O feito interpretouse no senso de qu'o lobo aquil era un que tiña a fada... Xa d'outra vez noutro traballo teño dito esta de que, pol-o menos no Sul, cando un pregunta pol-as fadas, a xente non entende o que n-outras lenguas romances se sole entender por fada (*hada, fée, fata*) e que veñen indicar aquiles versos que trai Murguía:

A fada fadiña
Coa sua basquiña
Pasa a mañá
Aliña qu'aliña, etc.

Non; o que n'outros lados chaman fadas, chaman eiquí donas ou mouras ou señoras, mais por fada todos entenden outra

cousa, e cando ll'un pregunta, responden: —«Ay, d'unha vez a un botáronlle unha fada...» Unha fada é unha maldición, é o que en Francia chaman *jetter un sort*, unha sorte de malefício, que foi o que ll'aconteceu a Manuel Blanco Romasanta precisamente. Eiquí emprégase pol-o tanto a verba *fada* nun senso mais achegado ó seu senso latino orixinal, de *fatum*, o fado, o destino. O lobishome ten que cumplir fatalmente unha fada e ningúén ten poder pra tiral-o de cumplila. Tanto ten que non queira, que se poña como se poña; por más que lle doa, ten que apencar co-ela.

Esta fada pódea traguer xa de nacencia ou pódennlla botar despois. Si os pais tiveron sete ou nove homes seguidos, sin ningunha muller no meio, o derradeiro home nasce co-a fada; ten que ser lobishome. A fada dúralle o mais común sete anos. Cando lle chega o tempo de tela que cumplir fuxe pr'o monte, toma a figura d'un lobo e vive como viven os lobos polos anos que lle dure a fada. Outros hai que dende pequenos xa manifiestan os istintos de lobo e ousean coma eles; e ainda hainos que siguen vivindo co-a xente e somentes por vegadas se volven lobos. O lobishome arrédase dos outros lobos en que cáxeque sempre acomete á xente. Namentras está cumplindo a fada, ningún mal lle pode acontecer; nin pau nin pedra, nin bala nin coitelo o poden nocer, nin pode caer en ichó nin garduñeira, nin o poden pillar os cás. Non pode morrer namentras a fada non cumpra.

Si a riola fora de sete mulleres, a derradeira ten que ser ou bruxa ou *peeira dos lobos*.

A tradición anda basta en Galiza e Portugal e tamén no occidente d'Asturias, en toda a nosa provincia etnográfica. Otero Pedrayo recolleuna nos Chaos d'Amoeiro; Martíns Sarmento no concello de Guimarães. En Portugal hay un remedio pra qu'o séptimo fillo non salsa lobishome: que o hirmao mais vello lle sexa padriño, e que lle poñan de nome *Bento*. En Amoeiro, cand'un neno manifesta istintos de lobo, os pais danlle unhas grandes somantas.

A fada cai tamén, cand'unha persoa, sobre todo si é vella e de respeito, e mais ainda si é a nai ou o pai contra un fillo, bota unha maldición dicindo: —«Permita Dios que te volvas lobo»; aquil a quien lle cai a pauliña faise lobishome. As maldições d'esas

persoas caen sempre por forza. As vegadas abonda que lle chamen a un lobo. Eiquí témol-o caso de Manuel Blanco Romasanta, e eiquí témol-o caso qu'aconteceu c'unha rapaza de Barrio, preto de Trives, e que eu aproveitei pra un conto titulado *O lobo da xente* (2). Dando iste por sabido, imos referir outro que contan en Loureses, concello de Blancos, é o seguinte:

«Había alá en tempos en Castela un pai que tiña moitas fillas e unha d'elas comía moita carne, canta mais lle daban, mais comía. E un día o pai dixolle: «Inda vayas comer carne cos lobos ó monte». Foi *palabra maldita* —di o noso informante— que n-aquela misma noite, desapareceu sen saber que foi feito d'ela. Saiu e emborcallouse na area e volveuse *unha fada* —sigo empregando as verbas de quen m'informou— e unhas veces andaba de lobo e outras de muller. Foi *desandando, desandando* hasta que chegou ó Cebreiro e ás canellas d'Agras de Tosende (Ourense). Por istes montes andivo moi tempo de *capitana dos lobos*, faguendo moitos estragos na facenda e na xente (esto cando estaba de lobo). O paradeiro era no monte do Cebreiro. Cando estaba de muller alcendía o lume e xuntábanse os lobos darredor d'ela, e non lles deixaba faguer mal ningún a naide. E unha vez que viñan os do sal de Portugal, cando o sal estaba estancado, os lobos quixérонse botar a eles pr'os comer, e ela non-os deixou dicindolle: «Quietos, deixainos pasar». Así andivo moi tempo, hasta que *lle levantaron a fada*. Adoitaba ela ir comer fariña a un muiño e unha vez cadroulle d'estar o amo dentro e quixose meter por baixo da porta como sempre, e ó meter unha pata, viuna o muiñelro e c'unha navalla quíxolle cortar unha perna e ó principiar a cortar, foi e *meteu un grito* e volveuse unha muller. Así que se viu muller, tratou d'ir pr'a sua casa perguntando de pobo en pobo hasta que chegou á casa, e cando chegou tiveron moita alegria os da casa. Pr'o vrou que seguía foron os de Tosende á sega a Castela e foron segar á cas da tal; entón perguntoulle d'onde eran, dixéronlle que eran de Tosende e de Aguis: «Pois ises pobos coñociallos eu ben, e conozco o Cebreiro e as canellas d'Agra». —«E logo cómo é pr'as conocer?— «Pois tiven qu'andar por ali de fada, e fixen moitos

(2) Número 10 da novela mensual «Lar», A Cruña, San Xohan, 1925.

estragos e por ningún tuven tanta pena como por un rapaz que comin, e eu estab'o despedazando e il rindo car'a min». «E pois inda se fala por ali d'esa fada e agora que s'estaban moi agusto dende qu'ela faltara».

Esta versión é preciosa, non somentes pol-a tráxica historia que refire, arripiante no episodio do neníño, na lacónica sinxeleza do relato, senón por ser unha das mais compretas, contendo todolos elementos esenciais da leenda:

- a) maldizón do pai, d'efeito súpeto e fulminante.
- b) o emborcallarse na area pra se volver loba —coma no caso de Manuel Blanco Romasanta, e n-outro caso d'Asturias que refire don Aurelio del Llano (3).
- c) o ser capitana dos lobos —o cual indica terse eiqui o mito axuntado con outro que ten a sua expresión na *peeira dos lobos*, de que logo imos falar.
- d) a alternancia dos ataques de lycantropia —coma no caso de Manuel Blanco e n-outros moitos.
- e) o impedir ós lobos que fixeran mal —coma refiren en Avión e tamén no concello de Guimaraes, asegún Martins Sarmiento, dos *pieiros dos lobos* (4).
- f) o desencantamento, coma no caso de Trives qu'eu referín en *O lobo da xente*.
- g) o ser iste desencantamento feito pol-a ter ferido ou feito sangrar o muiñeiro.
- h) o sentir ela pena pol-os seus feitos —com'o Manuel Blanco.
- i) o falar d'elo cos segadores —coma cando van os galegos a outras terras e alá lles falan dos tesouros acochados perto da sua aldeia.

É iste, pol-o tanto, un caso-síntese, no que se concentraron a mór parte dos temas referentes ó lobishome.

(3) Aurelio del Llano Roza de Ampudia, *Del folklore asturiano. Mitos, supersticiones, costumbres*, Madrid, Talleres de Voluntad, Serrano, 48. MCMXXII, páx. 212, nota.

(4) *Materiaes para a archeología do concelho de Guimaraes*, na «Revista de Guimaraes», vols. XV (1898), p. 23 e XVI, p. 19.

Imos agora espôr o do *pieiro dos lobos*. Chaman asina no concello d'Avión á persoa (home ou muller) que ten poder sobor dos lobos. Empéchalles qu'a cometan ó gando, por unha banda, e por outra, tamén garda ós lobos cand'os queren cazar. Por non deixalos atacar ó gando, hainos que com'acontez cos nubeiros, qu'ali chaman *escoleres*, por non deitálo pedrazo na parroquia —cobran un tanto dos veciños: «Gardei os meus lobisños», din iles... En Ancora (Portugal) din que a peeira dos lobos dorme na cova d'iles, iles mantéñena, e se lles desaparez, os animais amostran verdadeiro desespero. Na freguesia de San Cosme de Lobeira (Guimarães) unha séptima filla de caste ben coñecida, atopou un dia unha muller que lle meteu unha cesta no brazo e foise sen mais falar. Aquela muller acabara a fada coñecida, atopou un dia unha muller que lle meteu unha cesta —di Martins Sarmento, que refire iste caso— fixose no espirito da nova peeira a luz necesaria pra comprehendel-a lei do seu destiño. Foi cos lobos, e un d'iles chamado Simão, chegou a ter sona. Encarregouno de guiar e defender a un pasaxeiro perdido na serra ata topar o camiño, e o lobo cumpliu ben e somentes deixou ó estraviado cando il, chegando a sitio coñecido, lle dixo coma lle recomendara a peeira: —«Vaite, Simão!».

O pieiro dos lobos tivo unha outa consagración literaria no *Jungle Book*, de Rudyard Kipling, na figura de Mowgly, o neno indo criado e educado cos lobos da manada de Seeonee, que com'os fundadores de Roma, zugou leite de loba, que polos lobos foi mantido e por iles tido coma xefe e guía. E por certo que Kipling advirte que o caso tense dado na realidade nas selvas da India.

O mito do lobishome é coñecido en todo o Norte da Europa. Menéndez Pelayo indica qu'ali foi ond'o puxo Cervantes, no *Persiles*, e di qu'a istes lycántropos chamábanlle nas Galias *Gerulf*, na Ingraterra *Wer-wolf*, na Germania *Wargus*, en francés moderno *loup-garou* (*). O *loup-garou* é o noso lobishome, e atópase en Francia nas tradicións populares e mais nos procesos de feiticeiría.

Frazer menciona moitos casos de tradicións populares refe-

(*) *Historia de los heterodoxos españoles*, 2.ª ed., vol. II, pág. 246.

rentes o *loup-garou* (*). Veleiquí algunas: En 1588, un fidalgo auvergnat viú dend'a feestra un amigo qu'iba de caza e dixolle que lle trouguera algo. O cazador atopou un gran lobo, loitou co'il e cortouelle unha das patas d'adiante. O lobo fuxiu. O cazador voltou ond'o amigo, foi sacar a pata do lobo, e era unha mau de muller que levaba un anel n'un dedo... O fidalgo reconceu o anel da sua dona e foina buscar. Estaba sentada ond'o lume c'un brazo debaixo do mandil, e non-o quería amostrar. O home fixolle ver a mau co anel, e entón ela confesou qu'era ela o lobo qu'o cazador ferira. A mau adautábase ó seu brazo. O home entregouna á xustiza e queimárona por bruxa.

N-unha granxa en la Beauce, había un pegoreiro que non durmía nunca na casa. O mesmo tempo viña un lobo todal-as noites rondar arredor da granxa e metia o fuciño por baixo da porta —com'o lobo da xente en Trives e o de Tosende no muiño—. O amo sospeitou e unha noite foi velar ó pegoreiro, e foi tras d'il deica unha cabana ond'o viú convirtir en lobo. O amo calou e voltou pr'a casa. Púxose á espreita —com'o muiñeiro de Tosende— e cand'o lobo asomou, zorregouille un palastrazo. —«Millor —dixo o lobishome— ainda tiña que correr tres anos!»... Pr'o outro dia, o pegoreiro apareceu c'unha ferida na frente e non volvے surtir de noite. Redimirase da fada pol-a fusión de sangue (tema g) do caso de Tosende).

Olaus Magnus refire outro caso qu'aconteceu en Livonia pol-o seu tempo: unha dona fidalga, que non cría nos lobishomes, porfiou c-un seu escravo e iste pra convencela, meteu n-unha cámara e voltou surtir trocado en lobo. Os cás botárono ó monte e o lobo defendese enrabechado, mais perdeu un ollo na loita. Pr'o outro día, o escravo voltou pr'a casa, mais viro que lle faltaba un ollo.

En Padua andivo pol-as ruas adiante un lobishome. Pillaronlo, cortáronlle as catro patas, e volveuse un home sin pés nin maus.

Petronio refire a historia d'un tal Niceros qu'indo unha noite visitar unha amiga en compañía d'un soldado que paraba na mesma pousada, iste arredouse, e cando Niceros, cансo

(*) *The golden bough*, A Study in Magic and Religion, London, 1911-1915, en varios lugares, e *Le trésor légendaire de l'humanité* (feuilles détachées du Rameau d'Or, par Lady Frazer), Paris, 1925.

d'agardar, foi precuralo, viuno isrido e facendo ceremonias sobr'a roupa, despois do que, trocouse en lobo e fuxiu. Cando Niceros chegou ond'a amiga, esta contoulle que viñera un lobo e qu'un criado traspasáralle o pescoco c'unha lanza. Niceros ó chegar á pousada, atopou ó soldado deitado no leito e o médeco atándoll-o pescoco.

Trasformaciós d'esta clás hainas na mitoloxía clásica tamén. O caso mais coñecido é o de Lycaon, rei d'Arcadia, fillo de Pelasgo e Melibea, filla do Océano, que nasceu no monte Lyceo, na fronteira de Mesenia, ond'istituiu o culto de Zeus Lyceo, con sacrificios humanos, e fundou a vila de Lycosura. Iste rei foi punido por Zeus ou ben pol-a sua dona Hera, pois hai duas versións da fábula: asegún a pirmeira, en castigo dos seus sacrilegos, Zeus trocouño a il e ós seus fillos en lobos; asegún a outra, tendo Zeus amores con Calisto, filla de Lycaon, Hera vengouse trocándoa en osa e a Lycaon en lobo.

O lobishome non é a úneca forma mítica da zoantropia, e pra pôr en craro as orixes do noso mito, compre pasar revista a algúns outros.

O qu'en Europa é o lobo, veñen ser fora outras bestas, coma refire Frazer. Na China, en Sungyang, un home atacado por tres tigres, córtalle a un d'iles unha pouta, e resulta ser un seu veciño chamado Chu-Tu-Shi, a quen a xente quer queimar na casa, e fuxe trasformado en tigre. En Célebes, os Toradjas creen que se poden volver gatos, cocodrilos, porcos bravos, gamos e búfalos, namentras qu'a sua forma humán sigue durmindo no leito. Pódeno ser de nacencia ou porque se lles pega de mollarse co cuspe ou descansal-a testa ond'un zoantropo puxo a sua. Castiganos con pena de morte. Dano que reciben no corpo animal, refréxase no corpo humán. En África, na Nixeria meridional, rexión d'Oban, cada un ten unh'alma especial diferente da que ll'anima o corpo, e que poden en certo tempo facer animar o d'unha besta que *poseen*: alifante, leopardo, búfalo, porco bravo ou cocodrilo, e pra elo teñen que tomar un bebedizo especial. Com'enantes, mal que lle fagan á besta, mal que recibe o corpo humán do seu dono.

A creenza é pois universal —s'aceutáramol-a doutriña de Bastian, canto mais primitiva, canto mais elemental unha creen-

za, mais universal— mais o especialmente intresante é pol-a contra a sua carakterización, as notas diferenciás qu'a fan expresión d'un alma distinta: o que responde ás *Voelkergedanken*, e non ás *Elementargedanken*. Imos ver.

INTERPRETAZON DO MITO: ORIXE PSICO-SOCIAL

Etnógrafos e folkloristas solem estimar as creencias e supervivencias populares que non responden ás ideias modernas, coma *supervivencias* das primitivas concepcións animistas, endexamais de todo desbotadas ainda polos homes criados nos meios cultos, fortemente entorgadas na natureza humán e viventes aínda na susconciencia da raza.

D'iste xeito, o universal da creenza por unha banda, e o variado caste de besta en qu'o home se troca, pola outra, é seguro que venan das ideias totémicas ancestrais. Pol-o de pronto, ollamos as primitivas comunidades totemistas enteimadas na preocupación de s'identificaren co-a besta ou ser que lles sirve de *totem*. Pra elo, praitican determinadas ceremonias máxicas que teñen a virtude de trocalos en bestas da natureza do totem. Consisten estas ceremonias as mais das vegadas, en danzas nas que van vestidos imitando ó animal totémico, envoltos en pelicas, con cornos, rabo, etc., da maneira que lles dea mais semellanza co-a besta de que se trata, e remedan os seus berros e os seus movementos pra d'iste xeito conseguiren pol-a *máxica homeopática*, que chama Frazer, identificárense co-ela. Temos nós supervivencias d'estas danzas totémicas, nas mascaradas dos *felos*, *cigarrós* e *choqueiros*, qu'aínda levan ó lombo unha pelica de carneiro que n-outro tempo pudo ser d'outra besta (1).

Do mesmo xeito, ollamos como o lobishome, eiqui e n'Asturias, praitica un auto máxico pra se trocar en lobo: embórcase na terra (tema b) do caso síntese).

Da calidade totémica e mitolóxica do lobo na nosa terra dá testemuio o ambiente de misterio qu'o arrodea. Hoxe é a fera

(1) *Os cigarróns*, por V. R. en «Noss», Ourense, núm. 35, noviembre, 1926. (Cf. Juan Uriá y Riu, *Sobre el origen de los Sidros? Zamarrones*, no «Boletín del Centro de Estudios Asturianos», núm. 5.)

mais fera que temos, mais non sempre foi así; n-outro tempo había eiqui osos, linceos e porcos bravos; mais ningunha d'estas feras causa nos peisanos o supersticioso terror que causa o lobo. O lobo fai compañía ós camiñantes, os seus ollos reloren coma candeas na escuridade da noite, o velo causa o que os ocultistas chaman *arripió astral* que toma a voz e pón os pelos de punta... Ainda leva o lobo co-ll istes atributos da sua antiga divindade.

De todo esto dedúcese qu'a creenza nos lobishomes é supervivencia das ideias totémicas.

Ora diredes: oxe o lobo non infunde veneración com'a divindades, senon o contrario, pavor e mala ideia. O se trocar un home en lobo, lonxe de ser unha ventaxa, unha divinizazón, é unha desgracia, unha mala fada. Esto esprícase pol-o troque de ideas qu'o cristianismo trouxo, e que fixo que na Edade Meia os deuses paganos foran considerados coma demos. Xa Wundt ouservou iste feito coma xeneral nos troques de relixión; asegún il, na mitoloxía realizase de cote a lei de que na sucesión de duas fases mitolóxicas, a fase anterior domiñada e reprimida pol-a outra, mantense, pol-o feito mesmo da represión, a carón da domiñante, nunha situación d'inferioridade cada día maior e trasformándose o que n'ela era venerado, en ouxeto de eisecrazón (*). O cual non é mais qu'o vello axioma oculto que di: os deuses dos nosos pais son os nosos demos.

A FADA

Iste é outro asunto a estudar. Atopamos eiqui coma a maior parte das vegadas, unha creenza universal na esenza, infinitamente variábele no feitío. En todos lados tense medo ás maldições, especialmente ás dos vellos e dos pais. A maldizón é unha punición, un malefizo xusto case sempre, pra facer o cual abunda o pensamento, o desexo. Duas castes de persoas ten sen dúbida poder especial pra esto: os pais e os feiticeiros.

Os pais singularmente porque son os donos do sangue dos fillos, e o sangue é onde reside a y-alma, e o sangue é onde

(*) *Volkerpsychologie*, vol. II, *Mythus und religión*, II, páx. 313.

obra a força máxica, isto poder difuso e misterioso qu'os melanésios e co-iles os etnógrafos modernos chaman *mama* (*), os malayos *kramat*, os melgaches *hasina*, os africanos *dzo* ou *tilo*, os peles roxas *wakan*, os iroqueses *orenda*, os algonkinos *manitu*, os mexicanos *nahual*, os indos *brahma*, os indochinos *deng*, os exípios *hik*, os gregos *dynamis*, os kabbalistas *ór*, os alquimistas *azoth* os mesmeritas *fluído magnético*, os metapsíquicos *ectoplasma* e os galegos *meigallo*, força que reside nas ceremonias máxicas, nos encantamentos, nos malefizos, no mal d'ollo, no enmeigamento, no sacrificio, no tabú, no fetiche, no amuleto, no totem, e por estar no totem, por eso ten tanta força apricada polo pai pra punir ó seu propio sangue cando seu propio sangue se revolve contra il, contra o representante autual do totem. Entón o pai ceiba esta força poderosa e irresistíbele, que fire com'unha centella, e n'iste caso particular, troca a natureza do ser fadado, mudalle a especie e convirteo n'unha besta feroz com'a botándoo fora da caste, non somentes da sua sanguinidá, senon da caste humán por indio de pertencer a ela; o que lle deu a humanidade —o pai ou a nai— tiralla porque ten poder pra elo, com'o tivo pra darlla.

D'eiquí o se redemiren os lobishomes pol-a efusión do sangue (tema g) do caso síntese), porque no sangue era ond'iba o meigallo lurpio, e ó deitar o sangue fora, déitase fora tamén o meigallo.

Proba de que estas ideias que semellan propias dos homes primitivos non están tan lonxe de nós témola na *electro-biología* do profesor Philips, que nos demostra que a electricidade foi un tempo pra moitos científicos e ainda o é pra moitismas xente, unha força todo-poderosa da mesma natureza qu'o *mama* dos polinesios.

ORIXE ETNOGRÁFICO-HISTÓRICO

Apuntado xa o feito de qu'o mito do lobishome atópase preferentemente no Norte d'Europa, temos ainda outros feitos:

(*) Marett, *The conception of Mana (The threshold of religion)*, London, 1914, e Jevons, *The definition of magic*, en «The Sociological Review», London, 1908.

O nome do lobo (*wulf ou wolf*) aparez bastante nos nomes d'home dos xermanos: Ataulf, Beowulf, Wulfila, Wiliulf, etcétera, e lembremos de camiño qu'istes onomásticos perviven ainda na nosa toponimia: A Ulfe, Goldulfe, Gondulfes, Frexulfe, Nandulfe, Friolfe, Vilargundurfe, Aldurfe, Cendufe, Mañufe, Vi-laestrofe, Magalofes, etc.... Nomes que se puñan con seguranza os guerreiros xermánicos, polo seu valor máxico, co-a sinificación de coraxe e forteza que comunicaba ós qu'o levaban, e pra s'identificaren, no principio, c'un antigo totem.

Por outra banda semella qu'a tradición francesa dos *Lougarou* provén das ideias pagásas dos celtas. Os Druidas aseguraban, según Cesar, qu'os galos descendian d'un deus infernal ou nocturno, que levaba ó lombo unha pel de lobo. Iste deus foi con seguranza, orixinariamente un lobo, pois ademais, no tempo dos romaos identificárono con *Silvanus*, cazador de lobos e antigo lobo polo tanto. E tamén semella qu'o nome do héroe irlandés Cuchulainn ven do nome do lobo (10).

Ise deus lobo pai da raza galo-bretona foi probabemente un dos mais antigos totems célticos. E ben pode ser unha supervivencia d'il, o *Urcos*, lobo ou can nocturno de que moito se falou en Pontevedra (11).

O mito do lobishome ten polo tanto un orixe celto-xermánico. Mais si temos en conta a leenda de Rómulo e Remo, e os mitos do lobo en Grecia e na India, chegaremos a sospeitar se non será o lobo un dos primitivos totems da gran raza Arya... En calquera caso, a conservación do mito do lobishome é pra nós unha executoria de nobreza (12).

Tocantes o feito de s'emborcallar na terra pra se volver lo-

(10) H. D'Arbois de Jubainville, *Les druides et les dieux celtiques à forme d'animaux*, Paris, 1906, pág. 152.

(11) Murguia quixo derivar o nome do *Urcos* do sánscrito *Urka*, lobo; en realidade, ven do latín *Orcus* (d'onc ogro) o cual indica ben o trátese d'un deus infernal e da noite. Non deixá de ser curiosa a coincidencia e probabemente, as duas verbas virán da mesma raíz indeuropeia. Trátase d'outra divindade que se trocou en diablo.

(12) Os iniciadores da cultura clásica ou greco-romana, os fundadores de Roma e os gregos do Díptilon, eran aryas, com os celtas. O cual non quer dicir qu'a cultura clásica o sexa. O meu ver, a cultura clásica é esencialmente mediterránea, nada do ambiente do mar interior, sen qu'os invasores latinos ou dorios puxeran nela ren de verdadeiramente esencial, senón que mais ben desarianizáronse por inducción do ambiente. Mais ser, éranos no seu orixe.

bo, tamén refire Tácito dos Semnons, os mais nobres dos Suevos, que tifian un bosque sagro onde cand'un caia ó chao, se non debía erguer, senon que tifia que surtir d'ali ós rolos pol-a terra. Reinach atopa eiquí a ideia do benefizoso contauto co-a terra nai (13); pois cecais eiquí o lobishome, descendente lonxano do lobo, ó porse en contauto co-a nai terra, érguese revestido da sagra natureza do deus lobo, do lonxano pai da raza, coma si voltando simbólicamente á placenta primitiva, atopara a sua antiga e diviña natureza...

A LYCANTROPIA NA PSIQUIATRIA

Mais a lycantropía non é soilo unha creenza senon tamén unha doença; ten habido licántropos; houbo quen se creeu lobishome. Os procesos seguidos contr'os lobishomes, principalmente en Francia, dende o século XVI, son tantos que non poden por menos de dar que pensar (14); qu'agora me lembre temol-os de Verdung e Burogt que confesaron térense volto lobos e ter devorado nenos, Gilles Garnier, de Lyon, acusado de lycantropía e antropofaxia e outros moitos. En 1800, Jean Grenier, citado por Andral, e despóis en todolos libros de meiciña legal (15), atacado de lycantropía, andaba en coiro pol-a campía, coberto c'unha pel de lobo e comía os nenos qu'atopaba. Tampouco é o lobishome o único caso de zoantropía que se ten dado: os frades d'un convento d'Alemaña creianse convertidos en gatos e púrianse a miañar de noite todos a unha (16).

A meiciña legal e a psiquiatria recollen istos e outros feitos, e non colle dúbida qu'o delirio zoantrópico cisiste. O pensamento popular non iba tan descamifado.

(13) S. Reinach, *Orpheus*, 2.ª ed., Paris, 1909, pág. 189.

(14) En col dos procesos de bruxeria, vid. G. Vitoux, *Les limites de l'inconnu, La science et les sorciers*. F. Delacroix, *Les procès de sorcellerie au XVII Siecle*. J. Baissac, *Les Grands jours de la sorcellerie*. Florian Parmentier, *La sorcellerie devant les temps modernes*.

(15) *Lecciones de medicina legal y toxicología*, sacadas de las explicaciones de don Teodoro Yáñez, catedrático de esta asignatura en Madrid, por don Félix Templado y Sánchez y don Diego Aguilera y Sánchez, Madrid, 1878. Cf. M. Barbaste, *Homicidio y antropofagia*.

(16) Citado por Templado y Aguilera, ob. cit., p. 150.

Ora, ¿cómo s'espresa esta loucura? Moitos alienistas modernos aseguran qu'a lycantropia era un tipo clínico artificial que se daba n'outro tempo e non agora, eisaxerando o típico da sua loucura os mesmos doentes por unha veira, e a xente co medo por outra. Díñ que non é unha doença típica, senón un síndrome ó que van dar doenças de moitas castes diferentes, coma son a psicose maníaco-depresiva, a dexeneración mental, a esquizofrenia, a epilepsia impulsiva, o histerismo delirante, etc. A lycantropia, coma caste de loucura, pertence á antiga clasificación da meiciña mental, qu'asegún o doutor Lafora (17), non fagüía mais que describir e rotular os síndromes asegún se presentaban á observación vulgar: manía, melancolia, loucura razoadora, loucura alucinatoria, etc., namentras que despóis chegouse a criar unidades patolóxicas xuntando no mesmo proceso, ó ríves do que se facía, síndromes d'aparencia diferente, coma na psicose maníaco-depresiva de Kraepelin, pra vir hoxe dar en qu'os síntomas das doenças mentás non son mais que eisaxeros das funcións normás do espírito.

O cual está moi ben pr'os alienistas; mais nós o que buscamos eiqui precisamente é o síndrome, a apariencia específica, o cadre de síntomas a que chamamos lycantropia. Coma queira que todos somos, quén mais quén menos, asegún o noso temperamento, esquizoides ou ciclotípicos, todos témol-o camiño aberto pra chegarmos a lobishomes; mais non é isto o que buscamos, nin tan xiqueira por qué algúns chegan a selo pol-a sua desgracia e os demás non, mais por qué chegan os que chegan; qué causas son as que determinan o que a sua doença mental colla esa forma específica de se creeren lobos e obrar coma si o fosen.

E véñsenos ó maxín o pensamento de si o delirio zoantrópico non será unha supervivenza atávica d'estados d'espirito dos homes primitivos e dos salvaxes de hoxe. Freud —pido licencia a esta douta corporación pra citar un nome e un sistema hoxe vulgarizados de mais— insiste na semellanza antr'os estados d'alma dos neuróticos e dos nenos e os dos homes primitivos e dos salvaxes, e fundado n'esto, quer esprical-a formazón dos sistemas d'ideias dos primitivos, os tabús, o animis-

---

(17) En artigo publicado en «El Sol», de Madrid.

mo, o totemismo e a bruxería, polos procesos psíquicos qu'a psicoanálise descobre no inconsciente dos neuróticos e dos nenos. Ainda fala d'un retorno infantil do totemismo que temos que tén moi en conta, pois proba, non coma poderia pensarse, a lei bioxenética de Haeckel —calquera cai a estas horas n'iste renuncio— senón que no noso inconsciente perduran ainda, están alá a vivir eternamente, todal-as ideias, todol-os pensares, todol-os estados d'alma dos nosos maiores, que non hai ren que se perda, que desapareza, que seña definitivamente esquecido; canto o home fixo ou pensou, ali fica vivindo pra sempre, nin mais nin menos que na concepción infa do *karma* (18); levamos conosco todal-as tendencias ancestrais, e estas tendencias poden reapareceren en nós en determinadas circunstancias, poden vir perturbal-a nosa concencia actual, provocando estados imitantes a aquiles.

O pequeno Arpad (19), de dous anos e meio, foi acometido por unha pita; o ano seguinte, cando volvے ó sitio, maxinou qu'il mesmo era unha pita (o totem), non pensaba mais que no curral, piaba e cacarexaba com'as pitas (remedo do totem) en lugar de falar. Os cinco anos recobrou a fala, mais non falaba mais que das pitas; afeizouse a ver coma mataban as pitas (sacrificio do totem), beilaba arredor da pita morta (danza sacrificial) e despóis acariñaba o cadavre, lavába-o e beixába-o (expiación da morte do totem). Dicía qu'era fillo do galo (consanguinidad co totem), qu'il ainda era un polo, que cando medrara había ser pita, e cando medrara mais, galo. D'unha vez, negouse a comer *nai asada* (tabú da carne do totem).

A cousa confirmase c'unha chea de zoofobias que se convierten en zoantropías, mail-o caso d'Arpad é dos más típicos: n'il atopamos todol-os elementos do sistema dogmático e ritual do totemismo, e tamén a combinación dos dous sentimientos que lle dan orixe, e que levan ós salvaxes e respeitaren ó totem e a sacrificalo e comeilo en banquete ritual, pra choralo despois.

(18) Vid. Vicente Risco, *Do futurismo e mais do Karma*, en «Nós», Ourense, núm. 34, Outono, 1926.

(19) Caso citado por S. Ferenczi (*Ein kleiner hahnemann. Internat.*) en «Zeitschrift fur aértzliche psychoanalyse», II, 1913, I, núm. 3, e estudiado por Freud en *Totem y Tabù*, ed. esp., Madrid, Bib. Nueva, p. 192 e seg.

Freud interpreta isto (20) com'a violación ritual do tabú que protexe ó totem, sorte de pracer defendido pra gozar do cual compre primeiro identificarse co propio totem, ou seña assimilarse o seu poder, úneco xeito de podelo acometer impunemente.

Si Manuel Blanco Romasanta era de certo un lycántropo, o caso do pequeno Arpad pódenos axudar pra nos espicarmos o seu caso: un acontecemento casual calquera pudo determinala sua manía; gran viaxeiro e frequentador de serras, podeu ser acometido se cadra por un lobo, do cual veulle unha lycofobia que co tempo, e pol-a ambivalencia freudiana dos sentimentos, chegou a ser lycantropia. Ora s'il confesou tan doadamente os seus feitos, é se cadra porque no seu incoscente ditábanlle que quen pecha revestido da natureza do totem, nin debe nin pode ser punido, coma non-o poden ser os que realizan o sacrificio do totem.

E abonda sobr'a lycantropia espontánea. Mais esta pode tamén ser provocada artificialmente, coma nos casos de suxestión hipnótica, antr'iles o prauticado pol-o profesor Philips. Osendowski (21) refire un proceso de antropofaxia na Costa do Marfim, en Africa, ante as autoridás francesas, no que un bruxo, por medio de certos bebedizos e ceremonias, faguía que uns cantos indíxenas se creeran trasformados en panteras e mataran e comearan á xente... Todos sabemos aliás, que pol-o hipnotismo téñense producido toda sorte de sustituciós da persoalidade, incluso zoantropías. Pois, anqu'esto seña ir se cadra adiante de mais, por qué non imos relacioalo cos posíbeles efectos suxestivos de maldizón? Hai suxertos qu'entran en estado hipnótico ou hipnoide c'unha soila verba que se lles diga. O caso de qu'o efecto suxestivo da maldizón produza o troque de persoalidade do home en lobo —efecto que se ten conseguido no sono hipnótico—, seria un caso de suxestión post-hipnótica, com'os que mencioan Grasset (22), Morton Prince (23), Bernheim (24), Beau-

(20) *Totem y tabú*, páxs. 207 e segs.

(21) Nos seus viaxes por Africa, publicados en folletón en «El Sol», de Madrid.

(22) *Hipnotisme et suggestion*, Paris, 1904.

(23) *Dissociation d'une personnalité*.

(24) *De la suggestion et de ses applications à la thérapeutique*.

nis (28), Liegeois, Jastrow (29) e outros moitos. Houbo casos en qu'a orde foi cumprida mais d'un ano despois de espertalo-suxeto. Poidera acontecer qu'abondara un auto moi pequeno de suxestión pr'espertar na susconscencia o que n-ela dorme —as lembranzas totémicas e máxicas— e levar un home á lycantropía. A maldizón é un mandato enérgico afeito pr'impresionar a calquera, e n-nun maxin de xeito obsesivo, n-unha natureza psicopática ou histérica, poidera ser que tivera atal poder que poidera provocar na vítima o delirio lycantrópico...

LYCANTROPIA NA METAPSÍQUICA E NO OCULTISMO

O hipnotismo lévanos á metapsíquica. A metapsíquica achase ainda na fase precentífica; estabelece e clasifica somentes, os fenómenos estudados pol-o ocultismo tradicional. Dos seus inquéritos, podemos reter dous feitos xerás que sirvan ó noso propósito: o poder do pensamento e a exteriorizazón do ectoplasma. Semella comprobado que nos fenómenos pseudo-espiritistas, o medium emite e bota fora do seu corpo un outro corpo fluidico, qu'en determinadas condicións faise visíbele e palpábele, ben co-a semellanza do medium, ben c'outra semellanza distinta (30).

Iste corpo fluidico co que parez qu'o medium realiza os efectos que semellan maravillosos, non é outra cousa qu'o *corpo astral* dos ocultistas, sorte d'intermeio antr'a y-alma e o corpo visíbele, que ven ser o *ka* dos exípios, o *nephesh* dos hebreos, o *Evestrum* de Paracelso, a *y-Alma vital* de Roberto Fludd, ou a *sensitiva* de Van Helmont, o *Linga Sharira* dos teósofos india-nistas, corpo lumioso, composto d'esa supermateria difusa e supremamente enerxética qu'os ocultistas chaman *Luz Astral*, e da que xa demos n-outro lado os moitos nomes.

Co-istes elementos, imos ver o que un ocultista autorizado, o famoso Eliphas Levy, nos conta dos lobishomes (31):

(28) *La suggestion.*

(29) *Subconscience.*

(30) Dr. Geley, *Lectoplasme*.

(31) *Dogme et rituel de la haute magie*, cap. XIV.

«Falo da *lycantropia* ou da trasformación nocturna dos homes en lobos, tan soada nos serán dos nosos labregos, pol-as historias dos lobishomes, historias tan ben compostas, que pr'espicalas, a cencia incrédula, recorriu a loucuras furiosas e a disfrazamentos de bestas. Mais semellantes hipótesis son pueris e ren espican. Busquemos n'outro lado o segredo dos fenómenos ouservados co-iste gallo; e comprobemos primeiramente:

«1.º Que endexamáis ninguén foi morto por un lobishome se non foi por sofocamento e sen efusión de sangue nin ferida.

«2.º Qu'os lobishomes cercados, perseguidos e ainda feridos, endexamáis foron mortos no terreo.

«3.º Qu'as persoas sospeitadas d'estas trasformaciós foron de cote echadas nas suas casas, despóis da cazata do lobishome, mais ou menos feridas, algunas vegadas morrendo, mais sempre na sua figura natural...

...Xa temos falado do corpo sideral e dito que é o intermedio antr'a y-alma e o corpo físeco ou material. Ise corpo queda xeneralmente esperto, namentres qu'o outro dorme, e traspórtase co noso pensamento en tod'o espazo que ll'abre diante a imantación universal... A figura do noso corpo sideral está conforme co estado habitual do noso pensamento, e modifica pouco e pouco os rasgos do corpo material. Por isto é pol-o que Swedemborg nas suas intuiciós sonambúlicas, via moitos espiritos en figura de diversas bestas... Estrevámonos a decir agora qu'un lobishome non é mais qu'o corpo sideral d'un home, de quen o lobo repersenta os istintos salvaxes e sanguinarios, e que namentral-a sua pantasma pasea asina pol-a campía, dorme penosamente no leito e soña que é un verdadeiro lobo.

«O que fai ó lobo visíbele, é a sobrescitación case sonambúlica causada pol-o espanto dos qu'o ven, ou a disposición mais particular nas persoas sinxelas do campo, de se poren en comunicación direita co-a luz astral, que é o meio común das visiós e dos soños. Os golpes dirixidos contr'o lobishome firen de certo á persoa dormida, por conexión ódica e simpática da luz astral, por correspondenza do corpo inmaterial co corpo material».

Lembra o singular abade francés qu'unha espriación semeillante ten a infuencia da maximación da nai no feto, e a producción dos estigmas orgánicos dos histéricos. Engaderemos nós que viaxando no corpo astral é coma se cadra van as nosas bruxas a Sevilla... Todo s'esprika n-iste mundo: onde non chega a cencia, chega a soberbia.

E esta derradeira espriación, se non concorda de todo co-a outra, tampouco se ll'opón com'incompatíbele. E ten pol-a sua parte a ventaxa de nos amostrar reproducidas no ocultismo medieval e na moderna metapsíquica, e aceutadas por moitos homes de cencia, as concecios animistas dos homes primitivos...

REMATE

O estudo d'unha causa de sona, levoúme, señores Académicos, a presentar á vosa ilustrada consideración feitos e doutrínas que tocan a moitas ramas do saber e singularmente a etnografía. Penso e teñio pra min, que d'iste meu traballo en tod'o seu curso, pesa-a sua pouquedad, poderianse tirar unha boa presa de concrusiós desconcertantes pr'os apegados ás ideias recibidas comunmente; mais non é arrestora a ocasión. Eu viñen eiquí querendo ser somentes etnógrafo. E no intre, abonda qu'eu deixara na vosa concencia a verdade de que Galiza ainda nas suas supersticiós amostra a crarezza da sua aboenza, o ilustre da sua caste; o mito do lobishome é unha peza honorábele no noso limpo brasón.

DIXEN

mento che per soluzioni di questo genere siamo già arrivati al punto
di considerare l'ideale soluzio-

ne. Ma non è possibile trascurare le altre soluzioni, e cioè

le soluzioni che sono state studiate e discusse nel corso degli anni.

E' stato detto che la soluzione

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

che consiste nel sostituire la

soluzione ideale da quella

DISCURSO
DE
DON RAMÓN CABANILLAS ENRÍQUEZ

BRUNSWICK

45

2002 XIAN CHINESE EMBODIMENT

P

Q

As portas da Real Academia Gallega ábrese oxe, de van a van, para dar entrada e recibir, a toda honra, un benamado esquirtor que fai longos anos ten n-ela asento espritoal. Pódese decir, con verdade, que a xuntanza d-este dia non é mais que o cumprimento protocolario d-un acordo, xa que, de feito, pol-a sua influencia literaria, pol-o seu entravamento ideolóxico con todos nós, repetidas vegadas foron tidos en conta e consultados con garimosa devoción n-este fogar, dándolles cumplida autoridade, os lumiosos estúdeos e as páxinas brillantes que a cultura galega debe a Vicente Martínez-Risco.

A leitura que acabades de escutar, traballo etnográfico, de racial sabor folklórico, no que a sabencia erudita esgotando o tema reforza e compreta o detido estúdeo analítico d-un caso de lycantropía e das fermosas versiós, lendas e creenzas rexionaes recollidas ó seu redor, é unha obra carauterística d-este novo e ademirado compañoiro, tan chea de universalidade e de enxebreza que por si soia xustificaría o acerto da eleución académica. O gabar, como é de razón, este bon acordo, somentes teño que doerme de que vos non acompañara ó nomear aquel d-entre nós chamado a darrle, co-a competencia e galanura que lle son debidos, contesta ó seu discurso. A despeito dos meus fervores e das miñas devocións pol-os homes e os feitos da nosa Terra, privado do fondo sentido crítico que soio poden dar condicións conxénitas e longas e metódicas preparacións, non me pregueedes que me sopare da respetosa autitude admirativa. E así, perdoádemel axuste as miñas verbas homildes a un sinxelo saudo de benvida, tomindo a boa conta o moito que vos teño de agradecer a honrosa encarga, porque, esquecendo o medo de lle non dar cumprimento axeitado, me pon en ocasión ledizosa de

deixar aquí testimonio do sentimento de irmandade que nos xungue e da obriga de reconocimento da nosa Terra con tal fillo de bendición.

* * *

Vicente Risco é o ensayista esgrevio —esgrevio no puro significado do adxetivo, é decir, fora da grea, por riba da multitude— de mais fonda e proteica laboura antre os ardorosos loitadores da renacencia que surdiron a comenzaos do presente século. A alma da Galicia —da probe Galicia tanto tempo mirada a torto, xuzgada sin xuicio e rexida a contrapelo— non amosstrara por aquel entón, en plenitude, mais que toda a lumiosa beleza do seu lirismo. As veredas que levan as intimidades do seu ser estaban atrancadas e cubertas de silveiras. Salvando os nomes groriosos, cen veces loubables, de Murguía e López Ferreiro, Vicetto e Villaamil, Brañas e algúns outros, por non falar mais que dos chamados a Deus, escasos son os siñalados no rexistro dos que puxeron varil esforzo en furar as sombras do pasado, recoller a sabencia do pobo, limpar os arquivos cubertos de poeira e escudriñar as posibilidades do porvir. Foi a devandita xeneración, c-o consello e axuda, garimosos e sabidores, dos que ficaban da derradeira, a que prosiguen os vellos camiños raciaes, derrubando os sombrizos valados, rozando e queimando as herbas bravas e abrindo os sulcos para novas sementeiras, animada d-unha forza invencible: o amor á Fala e, pol-o tanto, ó seu cultivo, que deron pé ó erguemento das Irmandades. Os novos cruzados sabian que a lengoa d-unha raza é a sua mesma alma práctica; leva, en Murguía, que o pobo que conserva e mantén o seu idioma ten nas mans as chaves que abrirán as portas da sua prisión; e pensaba, con Leibnitz, que os mapas dan a coñecer os lindeiros dos Estados, mais os das Nacións siñálannos a armofilia das lengoas, porque os seus espíritos sempre vixiantes maniféstanse na fala e nas costumes.

Nas apretadas fileiras dos que se dispuñan a loitar tomóu Vicente Risco posto primeiro. Non era certamente un descoñecido, que persoal laboura puxera xa circo fulxido ó seu nome. Atento a todas as voces novas e resoantes, n-unha longa riola de artigos publicados c-o rubro de Rujo Sahib no xornal o

«Miño», de Ourense, dera a conocer as fermosas producións de esquirtores lonxanos e as inquietudes que encendian os corazóns nas mais extrañas terras: n-unha sonada conversa sostida no Ateneo de Madrid, outamente gabada por Roso de Luna, o mestre máxico da escola orientalista, discurrira longamente encol das axitacións e doutrina teosóficas, estudeando d-unha maneira xurdia aquela admirabre Elena Blavasky, de emocionante historia, fundadora dos Clubs dos Miragros, ferida en Mentana, formando como soldado nas hostes de Garibaldi; e debíaselle, tamén, as primeiras novas d-un grande poeta que oxe ten un dos postos mais escrarecidos na literatura mundial, Rabindranath Tagore, o maravilloso cantor do sufrimento, o aedo hindú, sin parexa, de «O xardineiro» e «A lúa no crecente», que soupo ver na homilde froriña campesía unha forza mais viva e purente que no meirande e abatido cañón Maxim.

O conocimento da vida e cencia brahaminicas e o seu entusiasmo pol-a natureza, levárono, como da man, ó estudeo e cultivo da teosofía, fundando e dirixindo en Ourense «La Centuria», revista de espallada sona na que fixo patente o seu certeiro espírito crítico e pubricou o fermoso e xenial «Preludio a toda Estética futura» que foi como una frecha que se cravou vibrante no corazón das mocedades literarias.

O tomar corpo o sentimento nazionalista galego Risco atopa o seu vieiro. Levo nida nos ollos a visión e no peito o relembro saudoso que arrolaréi a vida enteira, d-aquela hora de bocanoi-te en que os congregados da Xuntanza de Lugo, feixe de corazons a arder nun amor delirante á nosa Terra, ollamos erguerse a miuda e senoril figura de Vicente Risco para programar con verbas de maravilla, acesas de ternura, unxidas de saudade, unha afirmación racial, un enxebre postulado que ficou voando encol de nós como unha pomba de misterio sagro: a soberanía estética da nazón galega.

Dentón, xurada a nova bandeira, douse por enteiro á Causa e nas revistas «A nosa Terra» e «Rexurdimento» atópase, número tras número, o seu pensamento guiador, filosofando e buscando a canle mais doada ó movemento. Pouco dimpois apareceu o seu libro «Teoría do Nazionalismo Galego», expresión das arelas raciales e síntesis dos feitos estructurales que as xustifican. No degaro de Risco, en quen o literato crítico rube sempre

por riba do literato creador, está de cotío o presentar ós leutores a esencia, o fondo diviño das causas, porque en toda a sua obra hai unha profunda cimentazón cultural e meditativa. Esto lle da unha força de eternidade ás suas creacións, pois si en arte se pode falar de novo e de vello e somentes polo que fai ó istante: esquecidas as modas velaiñas fica e resta o sustantivo, o fondo, aquelo que foi sentido con íntima sensibilidade. Home que camiña a compás da sua obra, advírtese n-ela que a literatura e a mais pequena das suas cavilacións, e así, das suas novelas —«Os europeos en Alvantes», «Do caso que lle aconteceu ó Dr. Alveiros», «O lobo do mar», «O porco de pe», tan loubado pol-a crítica, e outras—, pódese decir que son, polo principal, ensayos e estúdeos anovelados, modalidade que defende Azorín, dando por morta a novela do tipo vello, en notabre artigo, estas veadas publicado, no que siñala como o mais outo cultivador da nova arqueoloxía o mestre esgrevio don Miguel de Unamuno.

Longas páxinas enchería a relación e reconto das suas conferencias e dos incontables traballos xornalísticos na prensa da rexión e na das Américas, notabres pol-a diversidade dos temas e das disciplinas tratadas. A labor dos derradeiros tempos entrou de cheo na Etnografía, dirixindo a sección de esta cencia no Seminario de Estudos Galegos e publicando unha admirable monografía de «O Castro de Caldelas». A revista «Nós», que fundou con Castelao, Lousada Diéguez e Noguerol, e que é a mais outa tribua da cultura galega, conta por ducias os seus meritísimos traballos. Con empeño afervoado recolléu tanto se refire á nosa mitoloxía, seguro de que o mito e sempre a cortiza que cobre unha verdade étnica. Como poucos puxo todo o corazón en dar á nosa Terra unha fisionomía moral e esto non como desfiado d-unha teoría sinón como fillo d-un sentimento. Porque sinte a xuntanza da natureza co-a divindade, ama mais a India co-as suas fermosas lendas que a Grecia fachendosa e verbalista. E, pois, fondamente relixioso, c-un catolicismo de tenra e doce piedade campesía.

* * *

Novos tempos se aveciñan. Coido que homes como Vicente Risco cortarán inda moitos loureiros para levalos en ofrenda ó altar da Terra. Non sei si os que con él surdimos á vida do Arte temos xa de ser contados antre os vellos. Do que estou certe é de que agrarados os horizontes, pasadas as horas de cerrazón e de chuviscas, barridas as néboas, os novos días primaveraes, limpos e lumiosos, en que os pensamentos e as verbas voen ceibes como paxaros, atoparános en pe, en medio do camiño, dispostos a xuntar as nosas voces afervoadas ás novas voces que entoen o canto da partida, seguindo o viaxe siñalado á nosa raza, do brazo da Saudade, sempre cara ó sol.

1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710.

1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720.

1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730.

1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740.

1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750.

1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760.

1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770.

1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780.

1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790.

1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800.

1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810.

1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820.

1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830.

1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840.

1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850.

1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860.

1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870.

1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880.

1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890.

ESTE DISCURSO.
«UN CASO DE LYCANTRÓPIA (O HOME-LOBO)».
DE
VICENTE MARTÍNEZ-RISCO,
IMPRENTOUSE
NOS TALLERES TIPOGRAFICOS DA
EDITORIAL MORET, DA CRUSA,
MERCE A XENEROSA AXUDA DE
DON ALVARO GIL VARELA,
MEMBRO CORRESPONDENTE DA
REAL ACADEMIA GALLEGA

Україна

